

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Допущено до захисту
Завідувач кафедри к.е.н., професор
Герасименко В.Г.

«__» _____ 2018 р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття
освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра
зі спеціальності Туризм

за темою: ОЦІНКА ПЕРЕДУМОВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
РЕГІОНАЛЬНОГО РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ

Виконавець:
Студент IV курсу ЦВФН
Чумак Крістіна Геннадіївна
(підпис)

Науковий керівник:
доктор економічних наук,
професор Семенов В.Ф.

Одеса 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
Розділ 1. Теоретико-методологічні засадиконкурентоспроможності регіонального рекреаційно - туристичного комплексу.....	8
1.1.Сутність,зміст і показники конкурентоспроможності регіонального рекреаційно-туристичного комплексу.....	8
1.2. Передумови формування конкурентоспроможності регіонального рекреаційно – туристичного комплексу	23
1.3. Рекреаційно-туристичний кластер як форма сприяння зростанню конкурентоспроможності.....	35
Розділ 2. Діагностика стану рекреаційно-туристичного комплексу Одеської області.....	50
2.1. Місце і роль рекреаційно-туристичного комплексу Одеської області. в туристичній сфері України.....	50
2.2.Використання потенціалу рекреаційно-туристичного комплексу Одеської області.....	58
2.3. Аналіз і оцінка рекреаційно-туристичного комплексу Одеської області.....	75
Розділ 3.Основні проблеми та перспективи розвитку рекреаційно-туристичного комплексу Одеської області.....	87
3.1 Визначення проблем розвиткурекреаційно-туристичног комплексу Одеської області і заходи по їх вирішенню.....	87
3.2. Формування управління розвитком рекреаційно-туристичного комплексу методом стратегічного планування в Одеській області.....	94
3.3. Запровадження інноваційних конкурентоспроможних форм організації туристичного бізнесу в Одеської області.....	103
Висновки.....	115
Література.....	117
Додатки	127

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Конкуренція, конкурентна боротьба, конкурентоспроможність усі ці категорії є визначальними у розвитку рекреації і туризму і знаходиться в центрі уваги численних зарубіжних і українських дослідників, консалтингових компаній і наукових центрів. В останнє десятиліття приділяється велика увага вивченню проблем стійкого економічного зростання рекреації туризму на рівні регіонів України. У дослідженнях на рівні регіонів визначається роль і місце туристичної індустрії в моделі державної регіональної політики, пошук оптимальної моделі розширення туристичних комплексів на окремо взятих територіях, підвищення ефективності роботи туристичних комплексів, вивчаються шляхи удосконалення управління сферою туризму, методи залучення іноземних інвестицій, взаємодія туристичних операторів і агентів, ефективні корпоративні рішення, діяльність туристичних компаній, оптимізація і реструктуризація їхньої діяльності. Вагомим внеском у процес дослідження теорії і практики, передумов конкурентоспроможності регіонального рекреаційно-туристичного комплексу є наукові праці відомих зарубіжних та вітчизняних вчених: М.Г.Бойко, М. В. Босовської, Н.І. Ведмідь, Гудзя П.В., Євдокименка, І.В. Зоріна, В.А. Квартальнова, В.К., Кифяка В.Ф., С.П. Кузика, С.В. Мельниченко, В.Ф.Семенова, Т.І. Ткаченко та інших. Разом з тим, вивчення наукових праць свідчать про те, що поруч з успішними показниками функціонування рекреації і туризму як у загальносвітовому, так і у регіональних вимірах є безліч дискусій як щодо деяких теоретичних положень, так і низки важливих аспектів його розвитку і організації в Україні, що у підсумку потребує удосконалення і обумовлює вибір теми дослідження та її актуальність.

Метою даної роботи є виявлення передумов підвищення конкурентоспроможності регіонального рекреаційно-туристичного комплексу. Відповідно до цієї цільової установки були сформульовані

Основні завдання дослідження: вивчення теоретичних основ

конкурентоспроможності регіонального рекреаційно-туристичного комплексу, туристичної діяльності в регіонах, передумови формування конкурентоспроможності регіонального рекреаційно - туристичного комплексу, аналіз стану ринку туристичних послуг в Україні і в Одеській області; дослідження стратегії розвитку туризму в Україні та Одеській області, розробка заходів з підвищення конкурентоспроможності регіонального рекреаційно-туристичного комплексу.

Об'єктом дослідження є сучасний регіональний рекреаційно-туристичний комплекс і передумови його конкурентоспроможності.

Предмет дослідження - сукупність економічних відносин, що виникають в процесі функціонування регіонального рекреаційно-туристичного комплексу.

Методологія дослідження. У проведеному дослідженні використовуються як загальнонаукові (системний підхід, логічний, статистичний і порівняльний аналіз) методи, так і методи діалектики загального і специфічного, сходження від абстрактного до конкретного, структурно-генетичного аналізу і синтезу, історичного підходу. Кількісний аналіз проведений на основі економіко-статистичних, математичних і графічних методів.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у розробці пропозицій щодо створення регіональних кластерів у сфері туристичного бізнесу та характеризується такими елементами: обґрунтовано доцільність створення інноваційних форм організації рекреації і туризму для підвищення конкурентоспроможності й сприянню оптимізації використання наявного потенціалу розвитку туризму, туристично привабливих територій і місць в регіоні; визначено напрями діяльності регіонального логістичного центру; виявлено шляхи удосконалення управління розвитком рекреаційно-туристичного комплексу методом стратегічного планування.

Практична значущість отриманих результатів дослідження полягає в тому, що розроблені пропозиції можна використовувати при обґрунтуванні економічної доцільності створення кластерів у сфері малого туристичного бізнесу на території регіонів України, виходячи з особливостей їх туристичних продуктів.

Інформаційною базою дослідження стали заставничі документи Верховної Ради й Уряду України, Укази Президента, наукові монографії, збірники наукових робіт, статті вітчизняних і закордонних учених, особливо з теорії криз і не визначення, теорії і практики туризму і економіки туризму; матеріали ЗМІ, ресурси Інтернету; статистичні й аналітичні матеріали міжнародних організацій; дані Державного комітету статистики України; матеріали науково-практичних конференцій; особисті розрахунки автора.

ВИСНОВКИ

Отже, розглянувши і проаналізувавши проблеми та перспективи підвищення конкурентоспроможності регіонального рекреаційно-туристичного комплексу, можна зробити наступні висновки:

1. Дослідження існуючих понять регіонального рекреаційно-туристичного комплексу, конкурентоспроможності, туристичних послуг, дозволило визначити, що регіональний рекреаційно-туристичний комплекс - це територіально обмежена сукупність підприємств, функціонуючих для задоволення потреб населення в послугах, пов'язаних із відпочинком та змістовним проведенням дозвілля в подорожі. До регіонального рекреаційно-туристичного комплексу відносять санаторно-курортні заклади, об'єкти готельного типу, велику кількість туроператорів і туристичних агенцій, також велику кількість інших об'єктів явної і неявної інфраструктури рекреації і туризму.

2. Дана характеристика категоріям конкуренція, конкурентоспроможність, показникам конкурентоспроможності регіонального рекреаційно-туристичного комплексу

3. Окреслені і проаналізовані передумови формування конкурентних переваг і конкурентоспроможності регіонального рекреаційно - туристичного комплексу.

4. Теоретично обґрунтовано категорію «кластер» як конкурентоспроможну форму організації бізнесу в регіональному рекреаційно - туристичному комплексі.

5. Досліджено місце і роль рекреаційно-туристичного комплексу Одеської області в системі взаємозв'язків та суб'єктів національного й регіонального ринків туристичних послуг України.

6. Охарактеризовано потенціал рекреаційно-туристичного комплексу Одеської області і з'ясовано його структуру і потужність. Одеська область багата на історико-культурні ресурси, які можуть використовуватись в цілях

туризму як об'єкти для різноманітних видів туризму: дитячого, молодіжного, сімейного, культурно-пізнавального, релігійного, пригодницького, самодіяльного тощо. Таким чином область може забезпечити досить якісну туристичну пропозицію екскурсійних програм для різних категорій населення та вікових груп, за умови впорядкування та реставрації існуючих об'єктів.

7. Визначені проблеми розвитку рекреаційно-туристичного комплексу Одеської області запропоновано заходи по їх вирішенню.

8. Доведено доцільність формування управління розвитком рекреаційно-туристичного комплексу методом стратегічного планування в Одеській області.

9. Розроблено методику визначення потенційних кластерів, оцінку ефективності їхньої діяльності та статистичного спостереження для відображення кластерної політики й об'єктивних показників кластерного розвитку в Україні. Доведено, що місцевим органам влади, керівництву підприємств рекреаційно-туристичного комплексу Одеської області слід з метою поліпшити якості інфраструктури впроваджувати кластерні організаційні технології.

10. Актуальними для Одеської області є впровадження нових видів туризму в контексті залучення людських ресурсів, особливо сільської території до підприємницької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України Про туризм.// Відомості Верховної Ради (ВВР). - 2004. - №13, ст. 180
2. Закон України «Про охорону праці». - К., 2002.- 46 с.
3. Алейнікова Г. М. Системи технологій: загальні положення, технологія туристичної діяльності: Навч. посібник (рос. мовою)/ Донец. ін-т турист. Бізнесу. - Донецьк, 2006. - 205 с.
4. Александрова А.Ю. Международный туризм: Учебник / А.Ю. Александрова. - М.: Аспект Пресс, 2002. - 470 с.
5. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Экономика туризма: Учеб. пособие. - М.: Финансы и статистика, 2003. - 176 с.
6. Боголюбов В.С., Орловская В.П. Экономика туризма. М.: Академия, 2005. - 192 с.
7. Бойко М. Г. Ціннісно орієнтоване управління в туризмі: Монографія/ М. Г. Бойко. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2010. - 524 с.
8. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів. Монографія. - Львів: ІРД НАН України, 2006. - 288 с.
9. Бутко И.И., Ляшко Г.И., Маркин П.П., Ситников В.А. Туризм. Безопасность в программах туров и на туристических маршрутах. Пособие для студентов гуманитарных и профильных факультетов вузов, специалистов туристских организаций. - М.: ИКЦ «МарТ», Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2007. - 320 с.
10. Быстров С.А., Воронцов М.Г. Туризм: макроэкономика и микроэкономика. - СПб.: «Издательский дом Герда», 2008. - 464 с.
11. Вавилова Е.В. Основы международного туризма: Учебное пособие. - М.: Гардарики, 2005. - 160 с.
12. Винниченко І. І. Середовище тур бізнесу: Навчальний посібник. - К.:

- Академперіодика, 2006. - 220 с.
13. Воскресенский В.Ю. Международный туризм: учеб. пособие для студентов вузов / В.Ю. Воскресенский. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. - 255 с.
 14. Глушко А.А., Сазыкин А.М. География туризма. - Владивосток: Издательство Дальневосточного университета, 2002. - 265 с.
 15. Гомилевская Г.А. Региональные модели организации внутреннего туризма: Учеб. пособие. - М.: Финансы и статистика, 2006. - 257 с.
 16. Гонтаржевська Л.І. Ринок туристичних послуг в Україні: Навчальний посібник. - Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. - 180 с.
 17. Градкова Ю.Ю. Использование методик оценки уровня жизни населения в выборе перспективных рынков литного туризма / Градкова Ю.Ю. // Управління розвитком. - 2009. - №6. - с. 11-14.
 18. Грачева О.Ю. Организация туристического бизнеса: технология создания турпродукта: Учебно-практическое пособие / О.Ю. Грачева, Ю.А. Маркова, Л.А. Мишина, Ю.В. Мишунина. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Изд.-торговая корпорация «Дашков и К°», 2010. - 276 с.
 19. Гуляев В.Г. Туризм: Экономика и социальное развитие. - М.: Финансы и статистика, 2003. - 304 с.: ил.
 20. Диагностика развития регионов: структура, границы, методы: Монография/ [Василенко В.Н., Гудзь П.В., Крат О. А. и др.]; под общ. ред. В. Н. Василенко. - Донецк: Юго-Восток, 2009. - 286 с.
 21. Дядечко Л.Г. Економіка туристичного бізнесу. Навч. посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 224 с.
 22. Егоренков Л.И. Введение в технологию туризма: учеб.-метод. пособие/ Л. И. Егоренков. - М.: Финансы и статистика: ИНФРА-М, 2009. - 304 с.
 23. Замелдина Е.А., Козирева О.Н. Экономика отрасли: туризм: Учеб. пособие. - М.: Альфа - М.: ИНФРА-М, 2007. - 205 с.

- 24.Зорин И.Н., Каверина Т.П. и др.. Менеджмент туризма. - М.: Финанси и статистика, 2005. - 299 с.
- 25.Зима О.Г. Дослідження конкурентоспроможності національних економік у галузі туризму згідно з методикою Всесвітнього економічного форуму. Препринт / О.Г. Зима, В.Є. Ермаченко, Н.А. Дехтяр. - Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. - 60 с.
- 26.Ильина Е. Н. Туроперейтинг: организация деятельности: Учебник. - М.: Финанси и статистика, 2000. - 256 с.
- 27.Карпова Г.А., Воронцова М.Г. и др. Экономика современного туризма/ под общ. ред. Г.А. Карповой, - СПб.: Издательский торговый дом «Герда», 1998. - 412 с.
- 28.Квартальнов В.А. Туризм: Учебник. - М.: Финанси и статистика, 2002. - 320 с.
- 29.Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні Чернівці: Книги-XXI, 2003. - 300 с.
- 30.Корогодова О.О. Напрями вдосконалення управління ефективністю підприємств територіального рекреаційного комплексу / О.О. Корогодова. Економічний вісник НТУУ „КПІ” '2007 (4). — с. 338.
- 31.Кузик С. Теоретичні проблеми туризму: суспільно-географічний підхід: Монографія/ Степан Кузик. - Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. - 254 с.
- 32.Кусков А.С. Рекреационная география: Учебно-методический комплекс /А.С. Кусков, В.Л. Голубева, Т.Н. Одинцова. - М.: Флинта: МПСИ, 2005. - 496 с.
- 33.Литовченко І. Л., Семенов В. Ф. Фактори конкурентоспроможності курортно-рекреаційних підприємств на ринку послуг / Литовченко І. Л. Семенов В. Ф. //Науковий вісник БДФЕУ. Серія: Економічні науки. – 2015. - Вип.1 (28). - С. 77-89.

- 34.Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. - К.: Знання, 2008. - 661 с.
- 35.Методика формування стратегій сталого соціально-економічного розвитку курортно-рекреаційних територій і туристичних центрів/ Гулич О.І., Гринів Л.С., Герасимчук Н.М. / НАН України, Інститут регіональних досліджень. - Львів, 2007. - 52 с.
- 36.Можаева Н. Г., Богинская Е. В. Туризм: ученик для студентов системы СПО / под. ред. проф. А.А. Скамницкого. - М.: Гардарики, 2007. - 270 с.
- 37.Организация туризма: Учеб. пособие/ А. П. Дурович, Н. И. Кабушкин, Т. М. Сергеева и др.; Под общ. ред. Н. И. Кабушкина и др. - Мн.: Новое знание, 2003. - 623 с.
- 38.Осовська Г.В., Рижук С.М., Величко А. І.Проблеми соціально-економічного розвитку регіону: Монографія. - Житомир: ЖДТУ, 2005. - 342 с.
- 39.Отчет о конкурентоспособности Украины 2010
- 40.Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу району: В.Г. Герасименко, Г.К. Бедрадина, С.С. Галасюк та інші / за зал. В .Г Герасименко – Одесса: ОНЄУ, 2016 – 262 с.
- 41.Папирян Г.А. Международные экономические отношения: маркетинг в туризме. - М.: Финансы и статистика, 2000. - 160 с.
- 42.Проблеми розвитку туризму і готельного господарства: регіональний аспект: Монографія/ за заг. ред. І.М. Писаревського; Харк. нац. акад.. міськ. госп-ва. - Х.: ХНАМГ, 2009. - 276 с.
- 43.Програма розвитку туризму в м. Одесі на 2016-2020 роки (нова редакція). – Одеса: Департамент культури та туризму Одеської міської ради, 2018. – 26с.
- 44.Регіональні проблеми розвитку туризму та рекреації: Зб. наук. пр./ НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень; Ред.. кол.: Ламуток

- В. К. (відп. ред.) та ін. - Донецьк: ТОВ «Юго-Восток ЛТД», 2005. - 341 с.
- 45.Регіони України // Статистичний збірник. 2007. - К., 2009.
- 46.Регіони України // Статистичний збірник. 2010. - К., 2010.
- 47.Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку. Монографія / За ред. З.С.Варналія. - К.: Знання України, 2005. - 345 с.
- 48.Рудяк Ю., Кузнецов В., Клименко А. Все об учете и организации туристической деятельности. - Харьков: Фактор, 2005. - 276 с.
- 49.Саак А.З., Пшеничных Ю. А. Менеджмент в социально-культурном сервисе и туризме: Учебное пособие. - СПб.: Питер, 2007. - 512 с.
- 50.Семенов В.Ф. Державне регулювання неявної інфраструктури рекреаційно-туристичної сфери // В.Ф. Семенов, А.В. Жупаненко // Чернігівський науковий часопис : електронний збірник наукових праць. Серія 1. Економіка і управління. – Чернігів : ЧДІЕУ. – 2014. – № 2 (6). – С. 155-161.
- 51.Семенов В.Ф. Еволюція теоретичних підходів до концепції регіональних конкурентних переваг// Науковий вісник ОДЕУ. – 2010. – №14(115). – с.75-85.
- 52.Семенов В.Ф., Білега О.В. Конкурентні переваги мережових структур кластерного типу:/ В.Ф., Семенов, О.В. Білега// монографія. – Одеса : Атлант ВОІ СОІУ, 2014. – 236 с.
- 53.Семенов В.Ф. Основні схеми і напрями регулювання сфери рекреації і туризму в країнах ЄС/ Семенов В.Ф., , Набієва А.Е.//Економічний аналіз, Тернопіль,ТНЕУ,Том 27, № 4,2017.-С. 83-90.
- 54.Семенов В.ф. Управління регіональним розвитком туризму: Навч. посібник/В.Ф. Семенов, В.Г Герасименко, Г.П. Горбань. – К.:Одеса,Сімферополь-2012, 340 с.

- 55.Семенов В.Ф.Використання потенціалу нової економіки при формуванні регіональних інноваційних структур організації і управління туризмом/ В.Ф. Семенов, О.В.Басюк:монографія. – О.: Атлант, 2013. – 356с.
- 56.Семенов В.Ф. Кластерна політика в управлінні регіональним розвитком туризму// Вісник соціально-економічних досліджень. 36. Наук. Праць.- Одеса ОДЕУ.- 2010, № 40.- С.
- 57.Семенов В.Ф. Методи оцінювання конкурентоспроможності туристичного підприємства / В. Ф. Семенов, М.В. Жигаліна// Науковий вісник ОДЕУ. – 2010. – №14(115). – с.75-85
- 58.Семенов В.Ф. Управління туристичним ринком регіону в сучасних умовах (на прикладі Одеської області/ Семенов В.Ф. ,Литовка А.О.//Глобальні та національні проблеми економіки/Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, випуск 13, 2016, С. 309-314.
- 59.Семенов В. Ф. Формування системи регіонального маркетингу у сфері господарювання контрагентів туризму — закладів розміщення і харчування / Семенов В. Ф., Нечева Н. В. // Туристичний бізнес: сучасні тренди та стратегії розвитку [Електронний ресурс] : тези Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (16 берез. 2018 р.) / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; редкол.: Б. М. Данилишин (відп. ред.) [та ін.]. – Електрон. текстові дані. – Київ : КНЕУ, 2018. – С. 172–176.
- 60.Сокол Т.Г. Основи туристичної діяльності: Підручник/ За заг. ред.. В.Ф. Орлова. - К.: Грамота, 2006. - 264 с.
- 61.Словарь по экономической теории, 2004 г. // Национальная экономическая энциклопедия // [електронний ресурс] режим доступу: <http://www.vocable.ru/>

- 62.Стеченко Д.Н.Управління регіональним розвитком туризму. - К.: Знання, 2014. - 223 с.
- 63.Стратегічний розвиток туристичного бізнесу: Монографія/ [Т.І. Ткаченко, С.В. Мельниченко, М.Г. Бойко та ін.]; за заг. ред.. А. А. Мазарані. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. - 596 с.
- 64.Темний Ю.В., Темная Л.Р. Экономика туризма: Учебник. - М.: Советский спорт, 2003. - 416 с.
- 65.Ткаченко Т.І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія/ Т.І. Ткаченко. - 2-ге вид., випр.. та доповн. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. - 463 с.
- 66.Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку: Монографія / За ред. проф. В.В. Александрова. - Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2010. - 268 с.
- 67.Цьохла С.Ю. Бізнес-планування у тур індустрії: Навчальний посібник. - Сімферополь: ПП «Підприємство Фенікс», 2010. - 136 с.
- 68.Чорненька Н.В. Організація туристичної індустрії: Навч. посібник. - К.: Атіка, 2006. - 264 с.
- 69.Чудновский А.Д. Управление индустрией туризма : учебное пособие. - 2-е изд. / А.Д. Чудновский, М.А Жукова, В.С. Сенин. - М.: КНОРУС, 2005. -448 с.
- 70.Шумпетер Й. Десять великих экономистов от Маркса до Кейнса / Пер. с англ. Н.В. Автономоной, И.М. Осадчей, А.Н. Розинской; под науч. ред. В.С.Автономова — М.: Институт Гайдара, 2011
- 71.Холловей Дж.К., Тейлор Н. Туристический бизнес / Холловей Дж.К., Тейлор Н. / Пер. с 7-го англ. изд. - К.: Знання, 2007. - 798 с.
- 72.Юрченко С.А. Инфраструктура мира: Учебное пособие. - Харьков: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2006. - 328 с.
- 73.Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика. / А.Ю. Юданов. - М.: Тандем, 1998.

- 74.Яковлев Г.А. Экономика и статистика туризма: Уч. пособие. 3-е изд. - М.: Изд-во РДЛ, 2006. - 368 с.
- 75.Док. ООН Б/СЦ 3/1993/14 Статистика туризма. Проект рекомендаций по статистике туризма. Доклад Всемирной туристской организации. История Одессы //
- http://www.odessaguide.net/history_preliminary.ru.html
- 76.Мережа закладів культури і мистецтв Одеського регіону // <http://gue.odessa.gov.ua/pasport-oblast/turizm/>;
- 77.Одессу «атакуют» круизные суда// <http://volnorez.com.ua/novosti/odessa-prinyala-bolee-millions-gostej.html>
- 78.Одеська область як перспективний регіон України для розвитку туризму та рекреації Штембуляк Д.О., Буслаєва Г.В., Кусик Н.Л. //
- http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znptdau/2012_2_5/18-5-44.pdf
- 79.Офіційний туристичний портал Одеської області //
- <http://touregion.odessa.gov.ua/>
- 80.Офіційний сайт державної служби статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- 81.Офіційний сайт Державного агентства України з туризму та курортів //
- <http://www.tourism.gov.ua/ua/>
- 82.Офіційний сайт головного управління статистики в Одеській області //
- <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
- 83.Перспективи розвитку туристичної галузі в регіоні Н.В. Ротань //
- <http://sbornik.college.ks.ua/downloads/sbornik3/pdf/3.pdf>
- 84.Проблеми та перспективи розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в південних районах Одеської області Воробйова О.А.
- http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ei/2011_44/pdf/06_Voro.pdf